Ч. 275 (11.625). Львів, четвер 12. грудня 1929. „Pregatwa obiale zaplacona ryczaltem. Рік XLVII.

ДІЛО

ВИХОДИТЬ ЩОДНЯ РАНО

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ: Львів, Ринок ч. 10, II. пов. Конто почт. шадн. 143.322. Адреса для телеграм: „Діло", Львів. Гол. Редактор приймає від 11—12 год. передполуднем. Рукописів не звертається.

ПЕРЕДПЛАТА: Місячно: в краю 5·00 зол. За границею: В Америці 1 долар, Франції, Голяндії, Бельгії 20 фр. фр., Італії 7·50 зл., Німеччині 7·50 зл., Швайцарії 5 шв. фр., Чехословаччині 30 ч. к., Румунії 150 лей, Болгарії 7·50 зл., Австрії 7·50 зл. — Зміна адреси 1 зол.

Телеф. Редакції: 29-41. Друкарні: 29-26. В СПРАВІ ОГОЛОШЕНЬ ЗВЕРТАТИСЯ ДО АДМІНІСТРАЦІЇ. ЦІНА ОДНОГО ПРИМІРНИКА 25 сот.

Відгомони арештувань і демонстрацій.

Львів, 11. грудня 1929.

Арештування українських національних діячів на Великій Україні, особливож відгомін цих арештувань поза межами досяжности комуністичної диктатури будуть ще довго пресмачним кормом не тільки для всеї комуністичної преси в УСРР, але й для її підголосків у Львові.

Ось комуністична преса друкує довжелезні т. зв. „протести" всяких казьонних установ і організацій проти „контрреволюційної діяльности" арештованих, а львівська „Рада" скрупулятно їх передруковує. Це безкритичне передруковування вона довела вкінці до абсурду, бо ось ціле 54. число за вимком передової статті, що своїм змістом теж звязана з цими протестами, заповнила виключно передруками протестів, протестуючих промов, признань для ДПУ і т. д. У черговому 55. числі є продовження цих передруків, а саме: на чергу прийшла авторитетна промова Чубаря про арештованих „злочинців".

Всі передруковані протести „пролетарських" установ, „пролетарських письменників" і „пролетарських учених" не находять, очевидно, в редакторів „Ради" ні тіни якогонебудь критичного відношення чи застереження. Навпаки: всі вони репродуковані з пошаною та пієтизмом, всі акцептовані з очевидним аплявзом і накінець опублиіковані на доказ повної льояльности, услужливости і віддавости редакторів „Ради" для комуністичних диктаторів на Україні. Словом, „Рада" визнає за абсолютну правду виключно тільки те, що подають до вірування комуністичні чекісти.

Та згадали ми про „Раду" так тільки мимоходом. Бо далеко цікавіше для нас становище комуністичної преси до тих відгомонів, які спричинили комуністичні арешти поза межами УСРР. Вся без вимку комуністична преса, що появляться на Великій Україні, назвала демонстрації української молоді ділом польського фашизму. Колиж ми в „Ділі з 29. листопада на це зареагували і ствердили в статті п. н. „Распни, распни...", що українська молодь ніколи не була і не буде сліпим знаряддям у чужих руках, а далі підкреслили, що всі т. зв. „стихійні" демонстрації „пролетарської громадськости" на Рад. Україні проти арештованих українських діячів з їхніми резолюціями є ділом рук чекістів, то казьонні публіцисти з радянської преси вийшли з себе. Це їх чомусь заболіло. Але заболіло без причини, бож це факт, що всі тамошні протести як не були ділом чеки, то робилися для чеки просто зі страху.

І так у передовиці „Пролетарської Правди" з дня 4. грудня ц. р. між іншим читаємо: „Брехлива буржуазна ґазета (тобто „Діло". — Ред.) наважується робити наклеп на масовий рух протесту, на демонстрації, в яких брали участь на Україні десятки тисяч української інтелігенції, що все це орґанізувала чека. Свідомо заховуючи від читачів істину, що в Харкові й Київі демонстрували не кількадесять осіб, а десятки тисяч українського студентства й української професури, вони намагаються таким способом робити наклеп на справжній характер протестантського руху на Україні. Вони бо добре знають, що якби вони подали лише фактичні числа демонстрантів, то кожний зробив би такий висновок, що кількадесять львівських демонстрантів, вихованців УНДО, таки можуть орґанізувати пілсудчики, а десятки тисяч українських пролетарських студентів і тисячі (!) професорів, отой кольосальний рух, що охопив не лише всю масу робітництва й селянства, а й найширші маси української інтелігенції, відбувається не з чийогось примусу, а з власного почуття, з власної свідомости".

Отже комуністичний публіцист з „Прол. Правди" цим разом вже не обстоює свого твердження, що демонстрацію молоді у Львові орґанізували польські фашисти. Він тільки каже, що *могли* орґанізувати. А чому? Тому, що у Львові демонструвало тільки „кількадесять", а в Харкові і Київі аж „десятки тисяч"; демонстрацію „кількадесяти" можна зорґанізувати сторонніми руками, а демонстрації „десяток тисяч" ніяк.

Серіозно цього становища очевидно брати не можна. Бо й публіцистові з „Прол. Правди" дуже добре відомо, що комуністична чека потрапить все підготовити якнайкраще одним тільки словцем побажання, яке як стій рознесуть куди слід її аґенти, між якими є не тільки „робітники", „селяни", „студенти", „артисти", „службовики", але й „учені". Колиж цей публіцист цього не знає, то нехай спитається київського голови чеки Іванова, або харківського надчекіста Балицького. Вони його зможуть в тім переконати. Під комуністами і їх диктатурою, що доказали вже й таких подвигів як розстрілювання тисячів одним махом зі скорострілів, усі йдуть на демонстрації „дуже радо і „з власної свідомости", бо це їм наказує їх інстинкт самозбереження. Краще робітникові чи студентові взяти участь у демонстрації та крикнути кілька разів „слава" для чеки, або вчному виголосити протест проти тих, що вже впали жертвою комуністичного насильства, ніж замісць того попасти самому в підземелля ДПУ. Всі ті, що не беруть там участи в комуністичних демонстраціях, це або смертельно недужі й каліки, або арештовані. Такий вже є смак комуністичної диктатури і таке її „право", що там чека все робить „стихійно". І звідси походить масовість тамошніх демонстрацій. Нам відомо, що і Харків і Київ переживали по кілька разів такі „великі" моменти як ті, в яких одного дня масово витали входячу армію Денікіна, слідуючого дня армію большевиків, а третього армію УНР. і т. д. Це наслідки старорежімного царського виховування маси.

У нас ніколи таких дивоглядів не бувало. І наша національна молодь не знає таких „традицій". Вона радше жертвувала своїм життям, ніж ішла на пониження. Безвольним знаряддям у нічиїх руках вона не була і віримо, не буде. Бо не може з нашою молоддю і взагалі з національним табором польський фашизм зробити того, що в силі зробити з „пролетарською" суспільністю чека. Це комуністичні публіцисти мусять собі затямити.

Церковні справи.

(Від нашого кореспондента.)

Луцьк, 25. листопада 1929.

I.

Церковні справи на північно-західних наших землях належать до найбільше актуальних і болючих. Під цей час якраз важиться доля церкви, а з нею в де-якій мірі й доля українського народу. Наше життя так тісно звязане з життям церкви, що лише національно звихнений елемент може не цікавитися сучасним наступом на неї з ріжних боків.

І тим дивнішим є те затишша, яке запанувало в цій ділянці, не зважаючи на загрозу для матеріяльних підвалин церкви. І не лише церкви. Аджеж церковне майно, на яке зголошує свої претенсії латинське духовенство, є майном українського населення.

Звідки це затишша? Які причини мовчанки тих, що так голосно виступали на церковному зїзді в Луцьку? Чому не лунають голоси членів б. церковного комітету? Чому не читаємо в пресі протестів, подібних до тих, що їх недавно ще читали з приводу богослужебної мови?

Дивне, дуже дивне! А особливо, коли зважиш розміри небезпеки для нас від судових позвів ізза церковного майна.

II.

Як відомо, латинське духовенство зголосило претенсії до 500 православних церков і монастирів, у тому числі на Волині до 145 церков. Не маємо точного числа позвів на українському Поліссі. Одначе, взагалі на долю українців, мабуть, припаде біля половини всіх позвів. Коли оцінити кругло майно кожної церкви (земля й забудовання) в 200 тисяч зол., то одержимо не аби-яку суму, бо аж 50 міліонів зол. 50 міліонів зол.!

Але це не все. Один з польських часописів отверто заявив, що число зголошень за мале, бо б. унійтських церков є значно більше. І справді, чому латинники хочуть забрати в українського населення на Волині лише 145 церков, а не всі? Очевидно, решта залишається на чергову порцію. Важно зробити „правний" початок. А далі справа вже піде легко. На виточені судові справи проти 145 церков на Волині не можна інакше дивитися, як лише на початок ширшої акції, що має на меті відібрати в українців ще більше церков. А тоді сума 50 міліонів подвоїться або й потроїться.

На цю акцію треба ще дивитися, як на відібрання в нашого народу того, що дало йому скасовання панщини в компенсату за вікову невільницьку працю на панів. Не треба забувати, що всі ці церковні землі, колись землі поміщицькі, українське населення скропило своїм гірким панщинним потом, як також запрацювало собі у поті чола і матеріял на будівлі. В заплату за цю тяжку панщизняну працю по скасованні панщини церковні землі й залишені церковним громадам, які завжди були їх власниками й такими-ж власниками почувають себе й тепер. Як бачимо, позов задля церковних земель, що належить народнім масам, є актом антисоціяльним.

Не кажу вже про остаточну мету зазіхання латинників на наше народньо-церковне майно, бо вона всім відома: відібравши церкви, перетворити їх у костели для неістнуючих римокатоликів і при їхній допомозі вести стару „національну" роботу серед українського населення. Отже загроза для національної душі нашого народу від цих позвів цілковито ясна.

Щодо кількох костелів, які російська влада віддала місцевому українському населенню, то й тут справа стоїть далеко не так, як її змальовує польська преса. Ці костели були збудовані для зайшлого елементу (двірської служби) теж потом місцевого українського селянина й з тих фондів, що давала поміщикам праця нашого народу-кріпака. Коли-ж російська влада й передала українському не-латинському населенню кілька костелів, то передала їх взамін за ті церкви, які раніше те населення мало та які зникли таким способом, як зникли недавно церкви в Павлові, Дубі, Павловичах, Комарові й інш. місцях на Холмщині. Українська шляхта й міщанство скрізь по містах мали пре-

сарні церкви в той час, коли тут жадних костелів не було. А де ті церкви? З решток брацької церкви в Луцьку (одна стіна з кусниками бокових) вдалося склеїти маленьку церковцю. А по інших наших волинських містах церкви цілковито зникли, а на їхньому місці виросли костели.

Отже, українці, одержавши в де-яких містах і місточках латинські костели взамін за їхні церкви, ще не повернули собі того, що мали й що віднято в них та знищено латинниками в післялитовську добу.

Тому всі мотиви до позвів, що нібито латинській церкві за російських часів сталася кривда й що ця кривда повинна бути тепер направлена, є безпідставні. Коли вже виходити ас з сьогоднішнього володіння церквами, а з історичних моментів, то треба сягати дальших часів — часів українських князів і литовського панування. А коли сягнемо туди, то побачимо, що наш народ ще не відзискав всього того, що було в нього забрано та знищено попередниками тих, що зголосили сьогоднішні судові позви.

Покривдженим у цьому відношенні є не латинський костел, а український нарід. Всі ті „історичні" мотиви, які висувають польські часописи, розраховані на людей, що не знають історії.

III.

Такі неузасаднені позви, як позви латинського духовенства про відібрання в православного населення його церков, бувають у судах дуже рідко. Адвокат, що веде справу в Луцькому окружному суді, замість яких-будь доказів щодо прав позовників обмежується фразою газетного жанру: російська влада, мовляв, ці церкви (уніятські) забрала й віддала православному духовенству; в ті часи не було можливости судово доходити своїх прав, томуто й т. д. В кого забрала? В польського населення? В латинського духовенства? Аджеж майже кожна наша церква має докази одержання церковної землі, а іноді й будинків для своєї церковної громади від тодішніх поміщиків чи інших побожних людей! І не з часів російської влади, а з часів королівських.

Очевидно, позви розраховані були на те, що наші церкви не мають доказів власности. Але колиб навіть було й так, то їм вистарчають докази теперішнього свого володіння. Докази-ж мусілиб дати ті, що вносять позви. А в них цих доказів нема. Бо й як-же можна доказати, що не твоє є твоїм?

Взагалі ці судові позви, як на двацятий вік, є більше дивоглядні, ніж серіозні.

Томуто, очевидно, перша судова розправа в Гродні про відібрання кількох десятків церков і скінчилася нічим. Суд відкликав справу до представлення позовною стороною доказів своїх прав. Та де-ж їх взяти? Коли-ж їх нема й не може бути.

Так само повинні скінчитися справи й у судах на Волині. Одного гарячого бажання з боку латинського духовенства заволодіти нашим народнім майном чи одної „побожно-патріотичної" мети цеї „ревіндикації" замало, щоби наше майно присудити комусь іншому. Українське населення, яке звикло до певних правових норм, інакше й не уявляє собі закінчення процесів. Тим більше, не хоче і припускати чогось некорисного для себе.

Одначе, чого не буває в наших часах? І це „одначе" повинноб змусити наше громадянство бути трохи активнішим у такій важливій справі, як „ревіндикація" нашого міліонового майна.

(Продовження буде.)

В. Островський.

Проти червоного терору.

Протест студентів Академії Ветеринарної Медицини у Львові.

Українці, студенти Академії Ветеринарної Медицини у Львові, зібрані на зборах 8. грудня 1929, протестують перед цілим культурним світом проти червоного терору на Великій Україні, осуджують зрадницьку роботу московських прислужників на зах.-українських землях і взивають ціле українське громадянство до безпощадного поборювання радянофільства і москвофільства всіх відтінків.

За президію зборів:

Іван Білоскурський, Богдан Чехуш.

На економічні теми.

„Азотова справа в Польщі".

Хочу обговорити актуальну нині справу недавно впровадженого в Польщі мита на ввіз чилійської салітри. Здавалось би, що річ ця для нас маловажна тому, бо українські хлібороби спотребовують взагалі мало мінеральних погноїв, а салітри то вже зовсім обмаль. Одначе так воно не є, бо наше селянство останніми часами досить жваво кинулось до управи цукрового буряка як землеплоду, що незгірше оплачує свою продукцію. Цукроварні доставляють своїм плянтаторам крім насіння буряків також і мінеральні погної, конечні при управі цукрового буряка; побіч погноїв потасових і фосфорових дається й азотові в формі краєвих виробів синтетичних, також салітру чилійську. Наші хлібороби, дістаючи від цукроварень мінеральні погної як завдаток за випродуковані в майбутньому буряки, спотребовують у цей спосіб якби „примусово" якийсь контингент чилійської салітри. І тут саме вага для нас порушеної справи, бо наслідком подорожіння погноїв дорожчою стане і продукція землеплодів.

У серпні цього року появився розпорядок міністра скарбу, яким накладається мито у висоті 10 зол. від кожних 100 кґ. чилійської салітри, ввезеної до Польщі. Розуміється, що розпорядок цей видало міністерство скарбу в порозумінні з міністерством рільництва та торгу і промислу, застерігаючи собі при цьому дозвіл на імпорт деякої скількости салітри без мита. Висоту-ж цього контингенту салітри без мита означить у міру потреби згаданий міністр, порозумівшися з представниками краєвих фабрик азотових навозів, а також з міністром рільництва. Головними мотивами цього розпорядку були: надмірний ввіз салітри до Польщі, що перевищав правдоподібно дійсне її необхідне запотребування і тимсамим непотрібне обтяження торговельного біляноу та — що найважніше — салітра внаслідок сильної пропаґанди стала на навозовім ринку грізною

ОЛЕКСАНДЕР КОВАЛЕВСЬКИЙ.

Спогади заслуженого діяча.

Памяти Евгена Чикаленка*).

„Спогади" Евгена Чикаленка є лише вступом до більшого мемуарного твору, що має назву „щоденника", який, треба думати, в найближчому часі побачить світ.

„Колись мені пощастить — пише Е. Чикаленко в передмові до „Спогадів" — зредаґувати й видати щоденник, початий у 1907 році, а тепер випускаю в світ, як вступ до того мойого щоденника конспективні спогади свої за 45 років свого життя (1861—1907)".

Українська мемуарна література не є багатою. Це дивне. Не кажу про попередню, а про нашу епоху. Не можемо в жаден спосіб дорівнювати російським діячам, що в основний спосіб освітили передреволюційну та революційну добу. Варто лише пригадати такі замітні новини, як спогади Віте, Сухомлінова, Сазонова, Денікіна, то-що. „Архив російської революції", що налічує біля двох десятків томів, уміщує спогади ріжних осіб, незалежно від їхньої громадської ролі.

Українська мемуарна література розвинулася трохи щойно за останні роки. Поминаючи „Відродження нації" В. Винниченка або „Літопис" О. Даценка, що є негідні цієї назви, маємо вже й цікаві, справді мемуарні твори як П. Христюка, В. Андрієвського, Д. Дорошенка, П. Скоропадського, ген. В. Петрова, С. Шухевича, В. Приходька, ну й Е. Чикаленка. Поминаю дрібніші.

Значіння мемуарної літератури чимале. Вона всебічно висвітлює якусь епоху, даючи надзвичайно цінний матеріял до пізнання психольоґії громадянства та його дієвих осіб. І красне письменство намагається освітити дану добу, й воно малює якесь тло громадського життя, але наслідком своєї форми, *анонімової методи* воно, здебільша, шукає типів тої чи іншої епохи, який давав би нагоду змалювати звичаї, вірування чи настрої якоїсь верстви даного громадянства. Навіть, коли красне письменство наближається до мемуаристики в формі так званих історичних повістей чи романів, коли воно малює вже не повний тип, а справжні історичні постаті — й тоді воно не відбиває правдивих подій, які малює, ані правдивого обличчя центральних дієвих осіб. Художникові тяжко бути фотоґрафом. Ось чому, щоб пізнати правдивого Наполеона вистане перечитати уважно його ґеніяльні мемуари. Ось чому, з другого боку, при всій ґеніяльности Льва Толстого, як *художника*, його Наполеон відбігає на кілька миль від Наполеона правдивого.

„Мемуари" — мають особистий тон. Вони кажуть про особисті переживання, оцінки й погляди автора. Вони виявляють живих людей з їхніми слабощами та додатніми сторонами. Навіть при тенденційности, ці люди ближчі до дійсности, ніж в уяві найобєктивнішого письменника. Тому то вони відкривають безпосередньо обличчя самого автора спогадів. Щоб пізнати Миколу II. — не треба читати навіть талановитих спогадів гр. Вітте; вистане денника самого Миколи II.

Отож, для пізнання минулої епохи та її громадського тла, для пізнання дієвих її осіб, для пізнання й характеристики її політичних, культурних та соціяльних змагань — спогади людей, які стояли в центрі громадського життя й проводили ним чи стояли осторонь, як обсерватори мають величезне історичне значіння.

„Спогади" Е. Чикаленка виходять поза межі звичайних мемуарів. Це скоріше матеріяли до історії громадського руху на Україні, а почасти є навіть частиною історії цього руху.

Що-правда, автор пише в „Передмові", що всюди ставить на перший плян своє „я", і то тому, що „я пишу про те, що я бачив, що я чув, що я переживав у своєму житті і при всьому мойому бажанні, я не міг уникнути отого неприємного мені „якання".

Але це не зовсім так. Коли візьмемо такі розділи, як про український театр, про старі громади, про безпартійну загальну українську орґанізацію, про демократичну, радикальну та демократично-радикальну партію, про знаменитий щоденник „Раду", про українські фракції Державної Думи — тут не тільки не знайдемо „якання", а навпаки, відшукаємо надзвичайно цінний матеріял, повз якого не перейде байдуже ніодин історик нашого громадського руху.

Можна сказати, що більшість сторінок у „Спогадах" власне не має отого „якання", за яке ніби прохає вибачення Е. Чикаленко, а присвячені вони характеристиці дуже траґічної епохи в нашому національному житті від ганебного указу 1876 р. до революції 1905 року. В цьомуж громадська вартість „Спогадів" — і таких книжок у нашій мемуарній літературі ще небагато.

Е. Чикаленко зазначує, що він охопив епоху від 1861 р. до 1907 р., мало не півстоліття, а, в кожному разі, три царствування — Олександра II., Олександра III. та Миколи II., що були такі ріжні в своїх політично-національних і соціяльних змаганнях і заважили дуже неґативно на нашій справі. Так Е. Чикаленко був звязаний з трьома поколіннями. М. Кропивницький, К.-Карий, М. Садовський, проф. В. Антонович, М. Лисенко, П. Житецький, П. Стебницький, Бор. Грінченко, Мих. Грушевський, Вол. Винниченко, Ів. Франко, Мик. Левицький, Вол. Леонтович і інші.

В „Спогадах" находимо оцінку всіх перечислених осіб, коротку, але ядерну. Знаходимо там дуже цікаві факти з нашого громадського життя. А що більш цінне —характеристику „сірих людей" української справи, отих звичайних громадських робітників, які Бог зна звідки виринули, але мали віру в українську будуччину і цією вірою зєднували десятки Никодимів. І не згасала українська іскра. Жевріла. Довгі десятиліття. Аж вибухло полумя великої національної свідомости. Оці „сірі люди", оці „буденні" робітники, звичайні вояки народньої справи в „Спогадах" Е. Чикаленка чи не найцікавіші постаті поміж тими, що він малює. Виконали вони незабутнє діло для нас, для сучасників. І не можна їх оминути...

Наведу кілька прикладів, кілька уривків зі „Спогадів", бо й нині майже незнаних „сірих людей", що вірно стоять як вартовники на своїх місцях, по місточках та селах, розкинених по всій українській землі. Цікаво при них зупинитися ще й тому, що дістаємо відповідь на те питання, яке ставили підчас української революції: „Звідки придбали ми стільки відданих, чесних і поважних укр. діячів немов би протягом одної ночі? Звідки вони взялися, хоч до того часу їх ніби й не було, їх ніби й не зналося... Звідки?"

(Продовження буде.)

*) Реферат виголошений на Академії в честь Е. Чикаленка в Луцьку 17. листопада 1929 р.

конкуренткою синтетичних польських азотових погноїв, або інакше сказавши: головним гамульцем у розвою польського азотового промислу.

Голосів прихильників цього міністерського розпорядку дотепер майже не чутно, але зате безпощадній критиці широких кругів заінтересованого хліборобства нема кінця та стриму. Голосам хліборобів досить різко помагає пропаганда загрожених продуцентів салітри устами, чи пак перами їх енергійних делегатів. Не треба аж надто фахового розуміння справи, щоб назвати цей розпорядок міністра виданим не на часі.

З усіх азотових мінеральних погноїв, як азотняк, амоновий сірчан, амоновий азотан і салітра-„нітрофос", вироблюваних польськими фабриками при помочі хемічної синтези, ні один не може заступити в деяких випадках чілійської салітри. Завдяки свойому дуже простому хемічному складові, а також важним фізичним прикметам буває цей погній уживаний в першій мірі у випадках т. зв. „доразової помочі" при поголовному салітруванні (напр. коли озимина на весні дуже слаба), а головно при управі цукрового буряка. Ділання салітри дуже скоре, бо вже по 3—4-ох днях можна зауважити на рослинах її додатній вплив. Ввіз азотових погноїв до Польщі ще в р. 1927-28 виносив 40 проц. загального запотребування, в тім 24 проц. салітри; значить, що вичислені вгорі погної, продуковані в Польщі, не лиш не могли заступити салітри, а й узагалі заспокоїти поємностей ринку. Чи за один рік продукція азотових погноїв у Польщі так дуже зросла, що змоглаб заспокоїти загальне запотребування, позволимо собі сумніватись.

Ще більше наглядною стає недоцільність згаданого міністерського розпорядку, коли застановимось над наслідком, які вже викликало впроваджене мито. Є певні відомости, що азотові погної польського виробу внаслідок мита на салітру дорожіють. Чи це міністр мав на ціли? Я думаю, що ні. Відомо, що фабрики азотових погноїв працюють і так рентовно, а спричинювати ще зріст помічних погноїв у часі, коли ціле хліборобство задихується від катастрофальної конъюнктури, від надмірних податків ґрунтових, доходових, маєткових, комунальних, драчок соціяльних і т. д. — то щонайменше непотрібно. А чей теперішній уряд заявляє заєдно, що він за найголовніше завдання поставив собі облекшити скрутне положення хліборобства. Спричинений зріст цін на помічні погної — це те саме, що підвести кошти продукції хліборобства, котре вже й так майже не оплачується.

Ніхто не стане перечити, що польські міністри мали на увазі добро польської держави, що метою їх є зробити кожну галузь польського промислу самовистарчальною. Та цього не доконується виданням одного розпорядку. Не зовсім ще сильний польський промисл помічних погноїв не набере сили наслідком штучного відгороджування його від здорової конкуренції, а навпаки: може ще ослабнути. Коли цей промисл має прикладі вигляди на успішний розвій, то чогож боятись конкуренції, котра з часом не видержить і мусить ослабнути? Штучне приспішування таких процесів спричинює звичайно лиш непожадані комплікації. А боятись пропаґанди за уживанням салітри і через те накладати мито, — то ледви чи дасть бажані наслідки. Хтож боронить польським заінтересованим чинникам протиставити здоровій пропаґанді за уживанням салітри — таку саму пропаґанду за краєвими виробами?

Польські хлібороби — головно в Познанщині — вже надто привикли та набрали досвіду в уживанні салітри, щоб могли так легко погодитись на обмеження такої великої вигоди від одного розмаху адміністраційного пера. І тому там найбільший спротив проти цього нещасного мита. Слід було до такої справи братись поволи, постепенно приготовляти публичну опінію до своїх замірів, при помочі мудрої, опертої на певних наукових досвідах пропаґанди виказувати можливість заступлення одних погноїв другими і в цей спосіб „операція" булаб майже безболізна. А так розпорядок викликав тільки огірчення. Вже само застереження міністра у згаданім розпорядку: дозволити на ввезення якоїсь скількости салітри без мита, стверджує факт необхідний в Польщі такого погною. Та чи буде п. міністрові можливо означити ту необхідну скількість?

Для нас повинно бути важним те, що всі польські центральні рільничі організації будуть старатись використати згадану „клявзулю" в міністерському розпорядку і виєднати для себе дозвіл на ввезення якоїсь скількости салітри без мита. Наш „Сільський Господар" не повинен лишитись позаду! В першій мірі слід би поробити заходи у дотичних чинників на виєднання і для себе контингенту салітри без мита. А дальше требаб повести пропаґанду серед хліборобів, головнож серед тих, котрі плянтують цукрові буряки, щоб відмовлялись брати від цукроварень салітру, бо вона по всякій правдоподібности буде „з митом", а натомісць нехай всі замовляють у свойого „Сільського Господаря" салітру „без мита".

Інж. агрон. Юліян Винницький.

Розлом серед нім. націоналів.

Розлом в партії німецьких націоналів поступає дальше, бо невдоволення з політики Гуґенберґа в рядах націоналістів зростає з дня на день. Недавно виступило з нім.-національної партії кільканацятьох послів, а тепер рішив покинути ряди партії цілий нім.-національний робітничий союз, якого провідник посол Гартвіґ виступив уже передше з партії з причини диктатури Гуґенберґа і ворожого його відношення до професійного руху. Нім.-національний робіт. союз ухвалив на днях дати кожному свому членові вільну руку належати або виступити з нім.-нац. фракції, а одночасно зсолідаризувався однодушно зі становищем свого провідника Гартвіґа.

На шкільно-освітні теми.

Як наладнати й переводити шкільний плебісцит.

1. Закон про деякі шкільні постанови з 31. VII. 1924 р. В. З. ч. 79. поз. 766. і виконний до нього міністеріяльний розпорядок з 7. І. 1925 р. В. З. ч. 3. поз. 33. дає право родичам дітей у шкільному віці вносити що-року шкільні декларації за українською викладовою мовою в школі.

2. Шкільний плебісцит складається з двох частей: декларації за українською школою вносять українські родичі або опікуни українських дітей у шкільному віці найдальше до 31. грудня, а опісля вносять декларації до 30. квітня ті, що хотять польської викладової мови в школі.

3. В ціли переведення плебісциту за українською школою треба створити рухливий Повітовий Комітет для переведення шкільного плебісциту в цілому повіті. В кожній громаді (місті, місточку і селі) слід створити місцеві комітети, які подбають про переведення плебісциту в своїй громаді.

4. За українською школою треба декларації за найменше 40 дітей. Одначе треба подбати, щоб декларації попідписували і внесли всі українські родичі чи опікуни за своїх дітей у шкільному віці.

5. Кожний батько чи опікун має підписати окрему декларацію за свою дитину з домаганням української (руської) школи в громадськім уряді, який обовязаний даром потвердити власноручність підпису. В разі якоїнебудь перепони в громадськім уряді треба внести проти начальника громади (війта, солтиса) жалобу чи протест до староства, воєвідства і міністерства внутрішніх справ. Якщо це не помогло би, то підписи підтверджувати у нотаря, в суді або старостві.

Щоби збаламутити наших людей, видали поляки шкільні декларації в українській мові, але за польською школою і підсувають їх несвідомим українцям до підписування. Тому треба добре дивитися, які шкільні декларації хто підписує, щоб замісць за українською школою не підписати — нехотячи — за польською.

6. Щоб мати контролю над цілою плебісцитовою акцією й унеможливити надужиття, треба шкільні декларації вносити збірно, а до них можна долучити супровідне письмо та доручити за потвердженням рубрум. Якщо який шкільний інспектор не схоче потвердити рубрум, то внести проти нього жалобу до Шкільної Кураторії та Мі-

К. ПОДРУЦЬКИЙ.

До серця православя.

(Враження з дороги до Почаєва.)

I.

Дня 9. вересня 1929 р. їду до Почаєва. Там 10 і 11. ц. м. великий відпуст, тож вибираюся туди зі знайомим православним священиком, щоб власними очима оглянути серце та дзеркало православя на Волині.

Скоро лишаємо за собою дорогу та цілі валки прочан. На возах переважає жіночий елемент, а декуди стрічається й малих дітей. На кожному майже возі почесне місце займає великий куфер з припасами. Ті, що їдуть з дальших сторін та ще з малими дітьми, задержуються в затишному місці, щоб поживитися і дати коням належний відпочинок.

Піших прочан вже не видно цілком, перейшли скорше; одні тільки діди вештаються.

Переїзджаємо через цілий ряд розкинених, хоч невеликих, волинських сіл. Вже на перший погляд можна зорієнтуватися, яке їх матеріяльне вивінування. В бідному селі краще не приглядатися дуже нічому, бо часом можна стрінутися з таким огнистим поглядом, що аж мороз іде поза шкуру. Інакше в заможному. Тут люблять вичитати признання для себе хоч би в очах подорожного.

В кожнім майже селі купає невеличка, як і ціле село, деревляна церковця, покрашена, а іноді ще й обведена парканом. Крім цього все на видному місці пишається пивна, бо на Волині пють негірше, як у Чехії — та й не тільки пиво! Чудовий доказ цьому можна знайти в формі пляшок від „монопольки", що валяються вздовж дороги. У всіх селах кидається в очі відсутність українських установ. Щойно біля Почаєва стрічаємо кооперативи та читальні.

Між селами видніють військові осади та звичайні польські кольонії. Забудовання в більшості під бляхою, менше під ґонтами, зрештою мало чим ріжняться від селянських. Подекуди видно рільничі машини. Якби населення мало розумну, а не напівінстинктовну нехіть до кольоністів, то напевно пішло би в цій ділянці за їх примірою, навчилосяб раціонально управляти землю при помочі модерних засобів. Та могили, що рясно вкрили Волинську землю, розмежовують від себе два народи, замикаючи герметично дорогу навіть корисним впливам.

Сонце поволі обнижується, вже сполудня. Розлогі голі поля лишаються за нами, візджаємо в гарний ліс. Великі дерева розкішно хитають віттям, ледви дише західний вітрець. Ранішня непогода вже цілком розвіялася, природа всміхається... У лісі повно ще привабливої зелені, по якій переливом перебігають тіни з кожним подмухом вітру та золоті зайчики... Приємно лоскоче наш слух спів пташин, заглушуваний часами таємним шумом. Ліс шумить... Співає незнану нікому пісню. На душі весело, сонячно, врочисто.

— Я люблю, як ліс шумить, — сентиментально зазначує товариш подорожі.

— Да, я тоже люблю!.. Хорошо шумить... докидає поважно молодий священик. Про ето писав...

Вивязалася розмова про Короленка. Мою знайомість з Короленком жителі Волині приняли з великим здивуванням.

— Ви тоже читали Короленка! Хороший писатель! — А дальше почався іспит не тільки з Короленка, а взагалі з російської літератури. При тому довідався я, що мої знайомі знали вже галичан, які „даже" нічого не визнавалися у „вєлікой русской" літературі. Хоч мої співподорожні з костей та крови українці, на волинські відносини навіть досить свідомі національно — то ще не отряслися з пороху російської величі. Це сталося тому, що ще не пізнали надбань рідної культури. Та це робить, правда, в дуже вільнім темпі само життя.

Вже під вечір замайоріла перед нами у віддалі кільканацятьох км. Почаївська Лавра. Та до міста прийшлося візджати щойно нічю. Немилою несподіванкою був холодний дощ, що розмочив і так попсовану дорогу. Ми їхали вже кремянецьким, як відомо, гористим повітом. Що-хвилі грозила нам небезпека виверення, часто треба було вискакувати з воза та чалапкати болотом. Місцями мусів візник іти попереду коней та вказувати, куди їхати, щоб не прийшло до катастрофи. Були хвилі, в яких сильветка візника зникала. Тоді чути було тільки „геп", а потім зрезиґноване: „Я вже впав". З бідою проїхали ми село Старий Почаїв та наблизилися до Почаєва-міста, де й розмістилася Лавра. Дощ вже цілком настав, а на ризах неба замиготіло безліч зірок.

II.

— Дивіться, собор!

На синім тлі небес видніла, мов птаха, що поривається до лету, величезна будівля, у всіх вікнах ясно освітлена електричним світлом. Служилося всеночне. Не зважаючи на перемучення дорогою, Лавра притягала мій зір як джерельна вода мандрівника на пустині. Перед мною був центральний пункт усіх поривів і злетів релігійного духа Волині. Тепер — дзеркало польського православя, а колись, ще так недавно, за російської влади, — осідок і остоя російського чорносотенства. Тут виходив у світ і відомий орган „Почаївський Листок". На превеликий жаль, дух і ідеї володарів Лаври лишились ті самі, тільки, очевидно, з обмеженим уже полем ділання, бо бракує опікунчих крил царського жандарма.

Як уже я сяк-так примістився в якогось жидка (гостинниці Лаври були заняті), вибрався вечеряти. Хоч уже був пізній вечір, по вулицях вешталося багато прочан. В найближчій

ністерства Освіти, а шкільні декларації вислати порученим листом і рецепіс старанно переховати. Все те треба доручити чи післати почтою так, щоби вплинуло до повітової шкільної ради найдальше до 31. грудня.

Хто береться до переводження шкільного плебісциту, повинен купити собі за 50 сот. книжочку посла Володимира Целевича п. з. „Про нові польські шкільні закони" зі вступом посла Сергія Козицького (практичний порадник враз в текстом закону й виконного розпорядку), Львів 1925 р. та брошуру І. Герасимовича п. з. „На трівогу!" (ціна 1 зол. 20 сот.) з практичними вказівками і взорами, а також потрібну скількість шкільних декларацій, зразок „А", по 3 сот. за штуку. З замовленнями звертатися до Правної Оборони при „Рідній Школі" у Львові, Ринок 10.

ПРАВНА ОБОРОНА ПРИ „РІДНІЙ ШКОЛІ".

Виборчі протести з Волині у Найвищім Суді.

Найвищий Суд відкинув без мериторичного розгляду протести з виборчого округа ч. 56 (Ковель, Любомль, Володимир Волинський і Горохів) тому, що не збережено правні формальности з винятком протесту уневажненої листи ч. 18 (бльоку національних меншостей). Розгляд цього протесту визначено на день 10. марта 1930 р. (з виборчого округа ч. 56 всі вибрані посли в кількости 5 осіб належать до ББ).

Розправа над протестами виборчого округа ч. 57 (Луцьк, Рівне) визначена на день 17. лютого 1930 року. З цього округа вибрано 2 послів з листи ч. 1, а 2 з листи ч. 8. (Сельроб-правиця), одного з ч. 18 (українці безпартійні) і одного посла з ч. 22 (українські радикали) з цього округа зголошено 4 протести: Сельробу-правиці, Визволення, Волинського бльоку ради міст і сіл та посла Карпюка.

Розправа над протестами з виборчого округа ч. 58 (Кременець, Дубно, Острів) визначена на день 24. марта 1930. З цього округа вибрано 3 послів з листи ч. 1, одного посла з ч. 22 (радикали) і одного з ч. 8. (Сельроб-правиця) з цього округа зголошено 14 протестів.

Складайте жертви на оселю українських робітників пера в Ямнім!

чайні добився я з трудом місця в кутку. Всі місця заняті православними священиками, їхніми жінками та доньками. Кожний з них шукав знайомого, щоби при чаю поділитися з ним своїми думками. Мішалися всякі голоси. Мови не було ніякої, а якийсь чудернацький українсько-російський воляпік. У багатьох така „мова" вже є цілком природною, а деякі вживають її з великою насолодою, хоч досить добре знають чисту рідну. Та хто може розібрати, яка в них рідна мова? Навіть мої знайомі в Почаєві перемінилися — і вони покинули українське „язичіе"! В кожного аж з очей світиться бажання представити себе людиною російської культури. Виходить ні це, ні те, щось нескоординоване, незріле, дивоглядне.

Приносять новий чай, пливуть розмови. В одному кутку розбирають різко питання парцеляції церковної землі, а в другому (при тому самому столі!), незалежно від цього, таким самим високим тоном оповідає старий священик, завертаючи грізно очима, свої спомини з часів російської революції. Товстий бас промовця притягнув до себе мою увагу.

— Начальник дивізії, оповідає він різко, позволив мені промовляти до солдатов, а з крісла встає такий ні цивільний, ні військовий, у шкурятяній блузі і до мене:

— Я вам запрещаю! — Тут бесідник блимнув грізно очима і що сил гукнув:

— Ви мне запрещаете? Ви?! І я тоді, атец Грігорій, на нього витріщив очі, як зарізаний баран! І ще раз:

— Ви мне запрещаете? Я священік! І я тоді очі на нього вопять, як зарізаний баран!

Грімкі слова примусили всіх гостей покинути на хвилю свої розмови. Один тільки „атец Грігорій", здавалося, не чув ані одного слова і дальше преспокійно жував беззубим ротом...

За долю молодого покоління.

Поклик товариства „Зоря".

Не є ніякою тайною, що великий відсоток українського молодого покоління у Львові пропадає в чужонаціональному морі. Є це переважно діти українського пролетаріяту, діти українських робітників, які постійно мешкають у Львові, або діти українських селян, які напливають до Львова для науки в ремеслі. Чуже окруження, а передовсім постійна праця чужих чинників у тім напрямі, щоб нашу молодіж перетягнути в свої ряди, є причиною, що молоде покоління затрачує національне почуття, забуває своє походження і підсичує кадри яничарів.

Аби це молоде покоління задержати, аби йому дати опіку та національне виховання, товариство українських ремісників „Зоря" у Львові заснувало окрему секцію опіки над молодю. Ця секція зуміла стягнути поважну скількість української ремісничої молоді, яка обіймає кілька соток осіб. Уладжується для них виклади, забави, засновано окремий пластунський курінь та дуту орхестру, крім цього беззахистні хлопці одержують безплатно харчі, а часами і грошеву поміч, оскільки на це позволяють фонди товариства.

А помочі великої потребує ця молодь! Є це крайня біднота. Часами не мають ці хлопці навіть у що одягнутися і в чім між людей вийти.

Це незавидне положення молоді зрозумів гр.-кат. Митрополичий Ординаріят, який пішов назустріч заходам товариства „Зоря" і щедрішими лептами підпомагає акцію помочі молоді. Його слідами повинно піти ціле громадянство, зокрема наші інституції.

Саме тепер зближається холодна пора року. Коли в літі можна ще сяк-так переходити, то в зимі це виключене. На куплення чогось на зиму мало з тих нещасних може собі позволити, бо багато між ними сиріт, багато дітей останніх бідаків, яких нужда загнала до міста шукати кращої долі.

Не тільки людським, але й національним обовязком кожного заможнішого українського громадянина повинно бути помогти тим нуждарям. Бо коли ми цього не зробимо, то радо й охоче зроблять це інші, але вони разом з опікою накинуть неодному хлопчині і свої переконання та потягнуть у свій табор.

Аби до цього не допустити, рішило товариство „Зоря" зорганізувати поміч для незаможньої ремісничої молоді. Тому воно звертається до цілого населення українського Львова з проханням складати зужитий одяг і взуття в домівці товариства при вул. Вірменській ч. 25 для розподілу між найбільше потребуючих. Коли комусь невигідно самому приносити, то товариство просить подати адресу і воно само пришле когось по відбір.

Імена ласкавих жертводавців будуть потім оголошені в часописах.

Товариство „Зоря" сподіється, що широкі круги українського громадянства у Львові відгукнуться на цей заклик і поможуть такому великому ділу, як охорона і збереження перед денаціоналізацією української молоді у Львові.

Епільог рільничого страйку в Бобреччині.

У процесі 15-ьох селян із Звиногороду, яких прокуратор потягнув до відповідальности за злочин публ. насильства в звязи з інтервенцією поліції підчас рільничого страйку запав дня 10. грудня присуд. Трьох обвинувачених, а саме Андрія Панчина, Івана Микулова та Семка Єжовського засудили на кару арешту по два місяці, інших увільнили.

Страшна залізнича катастрофа.

Із Намюру прийшла вістка, що поїзд-експрес вискочив із шин, коли віздив у тамошній двірець. Було вбитих 17 людей, а 48 ранених. До катастрофи прийшло так: Зараз за стацією Жемпю гальма паровозу зіпсувалася, тому поїзд став котитися із щораз більшою скорістю по похилости та впав у головокружній скорости на намюрський двірець. Там льокомотива вискочила зі шин, перевернулася та поволікла за собою три перші вагони, що були зовсім розбиті. До год. 1. попол. з-під румовища видобули 10 трупів і 48 ранених.

Димісія президента Греції.

Президент грецької республики подався до димісії з причини злого стану здоровля.

Чи вбийник із Дісельдорфу?

У приюті для бездомних в місцевости біля Берліна арештували якогось Ністроя, який на другий день після вбивства Марії Ган пропав був із Дісельдорфу. Після викриття вбивства шукали безуспішно Ністроя. Кажуть, що деякі обставини промовляють за тим, що Ністрой вбив Марію Ган.

Конференції в Замку.

Конференції в Замку в звязи з крізою польського кабінету відбуваються далі. У вівторок рано президент мав довшу нараду з головою клюбу ББ. полк. Славеком. Журналістам пос. Славек сказав: Оголошування змісту розмови з президентом держави належить до президента, а не до мене. Даруйте, що цього, що я вважав би нельояльністю і непристойністю, не зроблю. Після авдієнції в Замку полк. Славека приняв на довшій конференції марш. Пілсудський. Пополудні в год. 5. президент приняв пос. Недзялковського (голова ППС). Конференція тревала довше ніж годину. Недзялковський сказав журналістам, що ніяких інформацій не може дати. Те саме сказав після конференції голова Визволення пос. Руґ.

Цив. президентова канцелярія запросить у середу в год. 12. голову Нар. Клюбу Рибарського, в 1. год. голову Стр. Хл. Домбського, а в 5. год. попол. заступника голови Клюбу „Пяста" Дембського. В четвер запросять представників рев. фракції ППС, Клюбу НПР і ХД. Як зачувати *зпоміж клюбів непольських народів одержить запрошення лише голова Жид. Клюбу пос. Ґрінбавм, зате представники Українського, Білоруського та Німецького Клюбів не одержать запрошення.* Як причину цього подають цю саму, яку подавали свого часу, коли не запросили представників непольських народів на конференцію з прем. Світальським і пос. Славеком, яка то конференція й не відбулася.

Здогадуються, що по скінченні конференції цив. президентова канцелярія видасть у тій справі офіц. комунікат.

Наради Центроліву.

Дня 10. грудня було в соймі засідання шістьох соймових партій, що творять Центролів. Засідання це відбулося заки поодинокі провідники пішли до Замку. На засіданні устійнили, що представники партій мають вільну руку щодо цього, яку дати відповідь у Замку. При тій нагоді устійнили, що представники 6-х партій Центроліву домагатимуться такого уряду, що співпрацював би зі соймом. Одначе Центролів не буде вказувати кандидатів на будучих членів уряду.

Домашня війна в Китаю.

До Шанґгаю далі сходяться втікачі з Нанкіну, де, як це заповів Чанґ-Кай-Шек, збирається військо для оборони Нанкіну та Шанґгаю. Чужинні військові кола думають, що чуж. військо вистарчить для оборони чужинців. Ам. кружляк „Пітсбурґ" відплив до Шанґгаю. Анґл. ґен. консуль у Нанкіні дістав приказ на випадок небезпеки відіслати жінки й дітей на кораблі.

Упав військовий літак.

У суботу військовий літак, що летів на похорон летунів у Львові впав на фільв. грунтах у Голоці біля Корчина. Незнані люди стріляли до літака.

Біржа.

Гроші.

Американський долар 8·90·00—8·91·00, канадійський долар 8·82·00—8·83·00, чеська корона 0·26·33—0·26·66, австрійський шілінґ 1·25·00—1·25·50, румун. лей 0·05·06—0·05·50, француський франк 0·34·60—0·35·10, швайцарський франк 1·71·50—1·72·00, фунт штерлінгів 43·30·00—43·60·00, радянський червінець 15·00—16·00, німецька марка 2·13·35—2·13·42.

Збіжа.

Пшениця двірська 36·75—37·75, пшениця селянська 33·25—34·25, жито галицьке 23·50—24·00, ячмінь галицький броварняний 00·00—00·00, ячмінь на мливо 18·50—19·50, ячмінь пастівний 20·00—21·00, овес галицький 18·50—19·50, кукурудза румунська 24·00—25·00, бараболя промислова 3·00—3·50, фасоля біла 70·00—85·00, фасоля колірова 40·00—50·00, фасоля краса 50·00—55·00, горох пів-Вікторія 34·00—39·00, горох пільний 26·50—29·50, бобик 25·00—26·00, мішанка паст. в зерні 00·00—00·00, вика 27·50—28·50, сіно солодке краєве прасоване 8·50—9·50, солома прасована 5·00—6·00, гречка 24·75—25·75, льон 67·00—69·00, лубінь синій 19·00—20·00, ріпак озимий 69·00—70·00, мука пшенична 40 прц. 00·00—00·00, мука пшенична 65 прц. 66·00—67·00, мука житна 70 прц. 40·00—41·00, крисік кукурудзяний 00·00—00·00, мука кукурудзяна 00·00—00·00, отруби житні 12·50—13·00, отруби пшеничні 13·25—13·75, крупи гречані 48·75—50·75, пшоно 00·00—00·00, крупи ячмінні 38·00—39·00, пенцак 36·00—37·00, просо краєве 28·25—29·25, макухи льняні

На організаційному фронті.

ХИРІВЩИНА.

Дня 27. листопада ц. р. відбулася в салі Народнього Дому в Хирові довірочна нарада радних Хирова і доколич. громад у числі 46 осіб. Нараду відкрив голова Повітового Народнього Комітету п. Франц Липецький. Предсідником вибрано п. Михайла Козика, війта з Поляни. Справу громадських бюджетів реферував о. сенатор Юліян Татомир. Нарада пройшла серед великого зацікавлення, а в дискусії забирало голос багато радних з ріжних місцевостей.

ТЕРЕБОВЕЛЬЩИНА.

Дня 30-го листопада ц. р. відбув посол Великанович віче вРіздвянах. Після справоздання з діяльности Української Парляментарної Репрезентації пос. Великанович вияснив зокрема ролю „Стронніцтва Хлопского“, якій то партії вдалося підчас виборів збаламутити чимало наших убогих селян у Теребовельщині, а зокрема у Різдвянах. Присутні висловили подяку і довіря нашій Парляментарній Репрезентації і жалували, що підчас виборів упали жертвою демаґоґічної аґітації. Слід замітити, що в Різдвянах українці мають власний будинок читальні „Просвіти“ і власну кооперативу, яка дуже гарно працює. З жалів на вічу замітне було передовсім негодування з причини небувалого подешевіння господарських продуктів і нагального стягання податків за два роки, себто за 1929 і 1930 рік. В справі Різдвян інтервеніював посол Великанович у теребовельському старостві, а саме вияснював справу будови мосту і справу нелеґально дарованої площі під „Т. Ш. Л.“ Крім того представив жалі населення на над міру високі податки на повітову дорогу. Площу під „Т. Ш. Л.“ у Різдвянах подарувала наказна громадська рада проти волі цілого села.

НОВИНКИ

— **Друкарська помилка.** В останнім числі „Діла“ з дня 11. XII. у рецензії Ол. Бабія на Драматичний Вечір „Хмаролому“ у 9. рядку низу, стор. 5 замість: „п. Ліда Юркевичівна“ повинно бути: „п. Ліда Туркевичівна“.

— **Львівська хроніка.** При вул. Собіського 28 служниця Меланя Дубенко скочила з II. поверха і важко поранена опинилася в лічниці. Причини спроби самовбивства невідомі. — При вул. Сонячній 11. злодії вкрали у помешканні Маркуса Гляйсера срібне столове накриття вартости 500 золотих. — До поліційних арештів спроваджено на днях: Володислава Лучку, Казимира Зінка, Осипа Кузьму, Дмитра Качмарку, Наталку Шевчук, Теофіля Сроковського, Володимира Ізишина, Павлину Шпунар, Франца Лянація. Всіх їх арештовано за крадіж та за обмани і насильства.

— **Кара смерти.** У коломийськім суді засуджено Петра Мандригу із села Рашкова з Городенщини на кару смерти. Акт обвинувачення говорить, що Петро Мандрига, бажаючи стати власником всего майна свого батька, вночі 30. липня ц. р. сокирою поубивав усіх членів своєї родини: батька Петра, шваґра Петра Харука, матір Параску і сестру Анну. Після виконання злочину, Петро Мандрига заявив поліції, що його родину вимордували вночі бандити, але одна сестра вбивника лишилась при житті і виявила судові злочин брата. На розправі Петро Мандрига признався до вини, а суд присяглих засудив його на кару смерти через повішення.

— **Полекші у маєткових податках для селян.** З Варшави пишуть, що директор міністерства фінансів Матушевський вислав до всіх скарбових палат обіжник, по думці якого скарбові уряди вповноважені відкладати речинець вплати маєткових податків та рат ґрунтового податку до 31. січня 1930 року. З цих полекш можуть користати селяни, які внесуть подання належно уарґументовані та докажуть, що їх матеріяльне положення не дозволяє вплатити податку у давніше визначенім речинці. Від податків відложених до 1. січня 1930 р. будуть побиратись відсотки у висоті 1 процент за місяць відложення.

— **Арештування комуністів на Волині.** Поліція з Луцька перевела ревізії у відомих комуністів цілого ковельського та луцького і любомильського повітів. Арештовано понад 20 осіб, між якими є 5 визначних діячів „Комуністичної Партії Західної України“.

— **Поліцай застрілив чоловіка.** Перед тижнем у львівськім городі Косцюшка поліцай стріляв до дякерника Івана Боского, і то тільки за те, що цей дякерник силою хотів дістатися на забаву членів пожежної сторожі, куди поліцай не хотів його впустити. Вчора пострілений Іван Боско помер у лічниці.

— **Величковський не був редактором „Селянина“.** Померший перед кількома днями несподівано у Львові Микола Величковський не був, як нас інформують, редактором бебістичного „Селянина“, тільки займав становище секретаря УНС-а на львівське воєвідство.

— **Згоріла дитина.** На фільварку Єлисаветин у Чортківщині вибухла пожежа в будинках фільваркової служби. Підчас пожежі 4-літня дитина одного робітника впала в полумя і згоріла.

— **Векслеві протести.** Головний статистичний уряд у Варшаві оголошує статистику векслевих протестів, яка виказує, що в місяці жовтні був великий приріст протестів. В місяці жовтні ц. р. запротестовано 502.796 векслів на загальну суму 118.501.000 золотих, а в місяці вересні 452.722 векслі на суму 105.194.000 зол. У вересні пересічна сума запротестованого векселя виносила 232 зол., а в жовтні 236 золотих. Найбільше векслів запротестовано у Варшаві, бо 11.576 на суму 28.933.000 золотих, потім в Лодзі 49.898 векслів на суму 10.444.000, у Львові 10.775 векслів на суму 4.561.000, в Познані 8.000 на суму 4.268.000, в Кракові 8. 214 векслів на суму 3.033.000.

— **Синод православної церкви.** Дня 11. грудня ц. р. розпічне свої наради Синод православної церкви під Польщею. В нарадах візьмуть участь всі архиепископи та епископи з митрополитом Діонізієм на чолі. Предметом нарад будуть такі справи: скликання собору православної церкви у Польщі, справа конкордату православної церкви з урядом Польщі, справа ревіндикації церков і т. д. Сесія Синоду триватиме до 14. грудня.

— **Роковини смерти Томаса Гобса.** Цього року Англія та весь культурний світ святкують 250-літні роковини смерти великого англійського фільософа Томаса Гобса, якого твори ще й сьогодні не втратили своєї вартости і в історії фільософії займають визначне місце. Також у політичнім життю твори цього фільософа і соціольога відіграли і відограють чималу ролю. Гобс жив підчас великих політичних та культурних переломів у добі революції Кромвеля та започаткованої боротьби за демократію і парляментаризм, але сам він був прихильником монархії та влади сильної автократичної руки, про що пише у творі „Левітан або Держава“. Дехто сьогодні уважає Гобса предтечою фашизму і справді в його творах можна віднайти ідею абсолютного підчинення горожан державній національній владі.

— **Женитись з артисткою скандал.** Консервативна Англія і до сьогодні придержується того погляду, що артистка, яка грає в театрі, не є відповідною жінкою для джентельмена. Недавно двох анґлійських старшин мусіло покинути ряди англійської армії через те, що полюбили артисток і поженились з ними, що старшинське зібрання в Льондоні напятнувало як нарушення старшинської чести.

— **Спадщина Клеманса.** Клемансо залишив трьох спадкоємців: дві дочки і сина. Французька преса пише, що спадок цього політика невеликий, виносить всего кількасот тисяч франків готівкою, без якого-небудь рухомого майна. В 1920 році Клемансо не мав майже ніяких засобів до життя і парлямент ухвалив йому 100.000 досмертну ренту, але Клемансо не приняв її і взявся за літературну й публіцистичну працю та жив тільки з гонорарів. Одну свою книжку продав Клемансо за 400.000 франків. Одного року мав він майже 200.000 франків готівки запрацьованої пером протягом двох літ. Тепер його майно розділене між 3 дітей.

— **Ріжні вісти.** У Відні помер один з найпопулярніших адвокатів-бесідників д-р Генрик Штеґер. — У Соснівци засуджено на півтора року вязниці директора торговельного підприємства в Олькуші Романа Красінського, обвинуваченого в дефравдації 10.490 золотих. — У договорі між англійським урядом і робітничими орґанізаціями гірничих підприємств сказано між іншим, що від липня 1930 р. день праці для робітників буде тревати не 8, але $7^1/_2$ годин. — На Гаїті підчас заворушень згинуло 6 осіб, а 30 осіб було ранених. — В Таліні арештовано директора естонської фабрики Ескoнеля за дефравдацію 16 міліонів естонських марок на шкоду одної англійської фірми. — Німецьких кольоністів, які в кількости 9 тисяч переїзджали через Москву до Німеччини, задержала силою радянська влада і частину тих кольоністів вислала назад на Сибір. — Президент Гувер поручив міністрові закордонних справ Зєдинених Держав вислати Раді Союза Народів заяву, що Зєдинені Держави Північної Америки готові вступити до Союза Народів і до Мирового Суду в Газі. — На побережах Бретанії і Нормандії від кількох днів тріває буря, яка загрожує морській плавбі. З одного корабля підчас бурі впало двоє дітей до моря і втопилось.

— **Папа римський проти соціялістів.** Як повідомляє „Н. В. Журналь“, католицька робітнича організація Німеччини вручила римському папі письмо, в якому обмірковується клясова боротьба в Німеччині та долучається запит, яке відношення повинноб мати католицьке робітництво до соціялізму і комунізму. Папа римський вислав цій організації на руки епископа в Мінхені свою відповідь, у якій заявляє, що соціялізм так само як і комунізм є рухом ворожим релігії та що робітництво не повинно належати навіть до християнсько-соціялістичних партій, бо соціялізм і християнізм це речі, які виключають себе. Хто є соціялістом, не є християнином. Папа римський не радить католицьким робітникам організувати активної боротьби проти соціялістів, а тільки через працю, труд, організованість і моральне відродження протиставити себе руйнуючій акції соціялістів.

— **З українського наукового життя за кордоном.** Дня 10. грудня ц. р. відбулося в салі Клементінума засідання ч. 172 Українського Історично-Фільольоґічного Т-ва в Празі із таким порядком дня: Доклади дійсних членів: 1. Січинського, В. Ю. — „Оборонні будови міста Бардіїва“. 2. Матюшенка, Б. П. — „Українська етнографія й медицина“.

— **Пригадується,** що загальні збори Богословського Наукового Т-ва у Львові відбудуться в середу дня 11. грудня 1929 р. в год. 4. веч в Духовній Семинарії, при вул. Коперника 36.

1056 1-1

Подяка.

Отсим складаю сердечну подяку Високоповажаним Представникам наших установ, моїм Товаришам громадянської праці і всім Знакомим за ласкаві привіти і побажання з нагоди мого 70-ліття, та від себе щиро бажаю, щоби зединеній Їх діяльности повелося добути найкращі успіхи для добра українського народу.

Львів, 8. грудня 1929 р.

Д-р Кость Левицький

З судової салі.

Студент бандитом

Перед львівським судом присяглих відбувається розправа проти студ. прав Миколи Матисякевича із Синевідська Вижнього, обвинуваченого в тому, що на спілку з господарем Іваном Комарницьким узброєний в револьвер напав на родину Ефройма Рота із Ямельниці та зрабував у нього портфель з грішми. Як виявило слідство, студент Матисякевич мав відомости, що Ефройм Рот скриває в себе в дома більшу суму долярів і змовившись з Комарницьким, виконав напад, щоби ті доляри зрабувати. Напад цей відбувся дня 2. січня ц. р. вечером, коли вся родина Рота вже лягала спати. Обидва бандити були замасковані і погрожуючи револьверами, вимагали від Рота видати їм доляри, але на крик дітей, збіглися сусіди, а тоді Матисякевич і Комарницький стріляючи до селян, поранили Андрія Данила і повтікали.

Поліції вдалося викрити виконавців нападу, а це тому, що жінка Рота пізнала Комарницького, хоч він був замаскований, а Матисякевич, втікаючи після нападу, загубив шапку і рукавички, які тепер є поважним доказовим матеріялом. Підчас розправи Микола Матисякевич не признався до вини, а Комарницький твердить, що не брав участи в нападі, хоч свідок Етка Рот заявляє в суді, що Комарницького пізнає дуже добре. Судова розправа ще не закінчена.

Всячина.

Бирд на південнім бігуні.

Свого часу була в нас згадка про рівночасні експедиції американців Вількінса і Бирда на здобуття себто відкриття полудневого бігуна. Кожний з них з великим накладом гроша і підготовчої праці кермував окремою експедицією, уживаючи до того, розуміється, літаків. Вількінсові пощастилося минувшого року справді поробити деякі відкриття, одначе всього простору континенту на полудневім бігуні не міг „здобути“, ані до самого бігуна дібратись. Зате щастя послужило командорові Ричардові Бирдові, незвичайно підприємчивому і відважному дослідникові північного бігуна, куди він доїхав у р. 1926 з Шпіцберґен на літаку а після 16 годинного лету вернув назад до Шпіцберґен. Бирд минулого року підготовив теперішню виправу до Антарктику, розслідивши на літаку докладно околиці, звідки найдогідніше можна би зі станиці вилетіти на полудневий бігун. А цього року взявся до рішучого діла.

Льондонський „Таймс“ перший приніс в суботу 30. листопада 1929 радіотелеграму з

літака Бирда, а це вістку, що Бирд вилетівши в четвер 28. листопада 1929 р. зі своєї станиці „Літль Аменіка" до бігуна, добився до нього, кружляв над ним пів години і вернувся назад щасливо. „Таймс" зазначує, що полудневий бігун виглядає як величанська високорівня на 3.000 метрів висоти та що Бирд мусів перелетіти ледівці на висоті 4.000 метрів. На докладний опис висліду експедиції треба заждати якийсь час. Покищо ціла Америка в захопленні. Президент Гувер іменем американського народу переслав Бирдові найсердечніші побажання.

Але ця виправа не лишилась без деякої дози комізму. Коли ще в р. 1928 Бирд приготовив свою виправу, Англія в дипльоматичній ноті звернулась до американського державного департаменту зі застереженнями щодо своєї суверенности до Антарктиди. Довгий час американський держ. департамент не спішився з відповідю, аж тепер відповів, що питання цього не можна рішати, бо претенсії Анґлії не виснені: Америка має що найменше такі самі претенсії, як Анґлія до країв Вількінса, Грегама, Пальмера, Майбирда та гір Рокфелера, про які Анґлія при висилці своєї ноти навіть не знала. Зрештою нота Америки була в дружнім тоні.

Відозви й комунікати.

Вписи до Господарсько-садівничої школи Т-ва „Просвіта" в Милованні.

Головний Виділ Т-ва „Просвіта" у Львові відкриває з днем 1. січня 1930 р. в Господ.-сад. школі в Милованні **постійну однорічну школу**. Наука в школі триватиме від 20-го січня до 20-го грудня кождого року. Навчання на основі програми, затвердженої міністерством рільництва, в зимових місяцях головно теоретичне, в літніх головно практичне. У шкільному році мають ученики лиш 10-дневні ферії в часі Великодніх Свят.

Оплата за приміщення в шкільнім приюті, опал і світло вносить 5 амер. долярів місячно; вписове 15 зол. на початку шкільного року. Наука в школі безплатна.

Одночасно Головний Виділ проголошує вписи на прийняття до школи 40 учеників з приміщенням у приюті і прохарчуванням під такими умовинами: 1. Зголошуватися можуть мущини у віці від 16—24 літ, що покінчили найменше народню школу. 2. Кождий ученик має мати одіж (в тім одіж до праці), 4 пари білля, 2 рушники, 2 простирала, подушку, покровець і сінник (ліжка дає школа). 3. Родичі чи опікуни ученика зобовязуються письменно платити за удержання що-місяця згори.

Зголошення до школи слід вносити поручено на адресу: Господарсько-садівнича школа Т-ва „Просвіта" в Милованні, п. Стриганці н/Дн. До зголошення треба долучити останнє шкільне свідоцтво, посвідку родичів, що зобовязуються платити за ученика і марки на 75 сот. на відповідь.

Про приняття і день приїзду повідомить Управа школи по 15. грудня.

Головний Виділ Т-ва „Просвіта".

Дописи.

ДОБРОМИЛЬЩИНА. (Боротьба за школу в Жогатині). В Жогатині є двоклясова школа. До 1923 р. була вона з українською мовою навчання. В тому році прийшла до села нова управителька п. Сойкова, котра добула якимсь чином у тодішнього начальника громади печатку і запровадила в школі польську мову навчання. В році загального шкільного плебісциту жогатинці внесли декларації за 96 дітей за українською мовою навчання. Польських дітей у шкільному віці було всього 12, але на деклараціях за польською мовою найшлося аж 23. Стверджено, що між ними були декларації за 3 хлопців у 16-му році життя, а за одну дівчину аж у 20-му році (вона вже тепер замужна). Повітовий інспектор візвав було тоді всіх українців до міста Бірчі, відданого 17 км., де стверджував важкість внесених декларацій. Кожний мусів мати зі собою посвідку парохіяльного уряду, яка стверджувала дату уродження дитини. В означеному речинці всі жогатинці явилися в Бірчі; ні одного не забракло. Після цього рішенням кураторії переміненo школу з початком шкільного року 1926/27 на утраквістичну. Проти того рішення внесено відклик до міністерства, в якому виказано неважність польських декларацій і зажадано, щоб виявлено всіх родичів, які внесли польські декларації, аби тим нагляднiше виказати неважність тих декларацій. По році прийшла відповідь з міністерства, якою відмовлено домаганню жогатинців і затверджено рішення кураторії. В 1928 р. жогатинці ще раз внесли декларації за українською мовою навчання, але до цього часу не мають ніякої відповіди. А тимчасом учителька дійшла вже до того, що навіть не позволяє українським дітям у школі по українськи молитися; колиж котра дитина не хоче молитися по польськи, то бє її немилосердно і грозить ще більшою карою, аби дитина не сміла вдома пожалуватися. І так 15. жовтня ц. р. побила: Миколу Дівика, с. Миколи і Теклі, Володимира Пацулу, с. Дмитра й Еви, Михайла Нестерівського, с. Павла й Параски і Михайла Лучковського, с. Миколи й Марії; дня 11. листопада ц. р. побила Емілію Сорівку, д. Василя й Еви, Катерину Метик, д. Ваня й Анни, Стефана Бурду, с. Дтитра й Марії, Осипа Сорівку, с. Павла й Анни і Степана Соболя, с. Сенька і Катерини (цього останнього до крови) за те тільки, що діти не хотіли і не вміли по польськи хреститися й молитися. В минулому шкільному році був у школі другою силою українець п. А. В., чесна і працьовита людина, що не хотів виконувати протизаконних заряджень управительки щодо молитви. За це мав докори, що не є енерґічний (!), а вкінці не без впливу управительки, мусів перенестися на іншу посаду. Цього року прийшла на другу силу українка п. В., яку діти дуже полюбили, бо чують від неї своє рідне слово. Але в очах управительки вона „не надається на учительську посаду", очевидно тому, що не змушує українських дітей до польської молитви. Мабуть і її чекає доля попередниці. Побачимо. Цікаво знати, що скаже інспектор на скаргу родичів на управительку школи за те, що вона побила їх дітей.

ОГОЛОШЕННЯ

Театри.

Кооператива Український Театр у Львові (театр ім. Тобілевича). — (Саля Реміснячої Палати, пл. Стрілецька):

Субота, 14. грудня, год. 7·30 веч. „Церковна миш", комедія Фодора.

Неділя, 15. грудня, год. 3·30 пополудні „Церковна миш".

Неділя, 15. грудня, год. 7·30 веч. „Циганська любов".

Великий Міський Театр:

Середа, 11. грудня, год. 7·30 веч. Адвокат і рожі (гост. виступ Бридзінського).

Четвер, 12-го, год. 7·30 веч. „Це можеш ти казати своїй бабці".

Пятниця, 13-го, год. 7·30 веч. „Артисти" (знижені ціни).

Малий Міський Театр:

Середа, 11. грудня, год. 7·30 веч. З осміхненим лицем — реціталь проф. Ч. Крижанівського.

Четвер, 12. грудня, год. 7·30 „Адвокат і рожі", гост. виступ В. Бридзінського.

Пятниця, 13-го, год. 7·30. „Адвокат і рожі", гостинний виступ В. Бридзінського.

Театр ревії „Гонг" — в салі кіна „Кольосей":

Середа, 11. XII., „Ґонг Джез"; дві вистави; год. 7·30 і 9·30.

Четвер, 12. XII., „Ґонг Джез"; дві вистави: год. 7·30 і 9·30.

Кіна.

Апольо: На позорищі (Вільма Банкі).

Касіно: Проклін крови.

Кольосей: Тайна почтового вагону. — Пропав наречений.

Лев: Таточку, я хочу графа (Гаррі Лідтке).

Марусенька: Кохання без сотика (Клара Бов). Весняні бурі.

Оаза: Трикратне весілля.

Палас: Звукова фільма: „Ню Йорк уночі" (і надаток: Похорони посла д-ра Райха).

Пан: Вязень острова св. Олени.

Пасаж: Студент із Монтани (Гут Джібсон). Тиждень Ґомонта та Пата й американська комедія.

Стилевий: Амор на лещетах (Г. Лідтке).

Фатаморґана: Нинішні дівчата.

Химера: Княжнині примхи (Ад. Менжу).

Утіха: Дикунка (Маліцька. Саван).

Програма радіо.

Четвер 12. XII. 1929

Варшава (1411,7) 12·00—24·00 „День Вильна". **Краків** (312,8) цілий день „День Вильна". **Гельсінгфорс** (221,4) 17·30 Фортепянова музика. **Ляйпціг** (259) 16·30 Концерт радіооркестри. **Галін** (296) 18·00 Вечірний концерт. **Берно** (341,7) 19·05 Концерт. **Льондон** (356,3) 20·45 Концерт з Манчестеру. **Штутгарт** (360) 16·00 Концерт з Вісбадену. **Берлін** (418) 20·00 Продукції хору. **Рим** (442) 17·30 Пополудневий концерт. **Лянґенберг** (473) 17·30 Старі італійські арії. **Прага** (487) 19·05 Популярна музика. **Міляно** (501) 21·15 Сучасна італійська музика. **Брюссель** (509) 28·00 Музика з дансінгу. **Відень** (516,3) 20·00 Скрипковий реціталь. **Рига** (525) 19·03 Естонська музика. **Будапешт** (550) 16·00 Пісні і відчит. **Ковно** (1935) 20·00 Вечірня музика. **Париж** (1725) 16·45 Пополудневий концерт.

ОПОВІСТКИ

За оголошення редакція не відповідає

З приводу збірки теплої одежі для бідної дітвори в Захоронках на Миколаївське свято Виділ Т-ва Українська Захоронка у Львові просить В. Т. Громадянство складати жертви до рук відпоручниць Т-ва, заосмотрених у повновласть з печаткою Т-ва та підписами голови О. Гординської і секретарки Ст. Филипович. За надужиття Виділ не відповідає. 1033 2-2

Від Українського Гігієнічного Товариства. До Українського Студентства! Місяць грудень є місяцем міжнародньої протитуберкульозної пропаганди. Щоби використати святочні ферії, завзиваємо тих товаришів предсгентів, які є в посіданні рефератів і образів Українського Гігієнічного Товариства, повести якнайживішу протитуберкульозну пропаганду в своїх округах, а по феріях негайно предложити звіти зі своєї праці разом з рефератами і образами на руки тов. Василя Куцика. — Львів, вул. Клушинська ч. 3 — За виділ У. Г. Т. **д-р М. Панчишин**, голова. **В. Куцик**, секретар.

Живий літопис наших боїв і змагань (1914—1918) продовжує Жіночий Кружок ім. Ганни Барвінок на своїх ширших **сходинах**, які відбудуться **в середу дня 11. грудня ц. р.** о 6-ій годині вечером в домівці при вул. Мохнацького ч. 12. Головні референти: д-р Богдан Гнатевич, п. Олена Гомзинова і п. Бланка Баранова. — Проситься о чисельну участь. 1055 2—2

Збірка жертв на українських інвалідів, на території тернопільського воєвідства триває цілий місяць грудень цього року. Обовязком громадянства якнайбільше використати цей час, щоби хоч частинно сплатити суспільний довг супроти інвалідів! 1059 1—1

Шалик на шию, згублений на сходах в „Просвіті" можна відобрати в Адм. „Діла". 1—1

ДРІБНІ ОГОЛОШЕНЯ

За оголошення редакція не відповідає

ГОДИННИКИ тільки найліпших фабрик прецизійні продає за готівку і на рати від десятків літ з найліпшої сторони знана фірма **Іван Зельтенрайх**, Львів, пл. Марійська ч. 5 1002 22

ДОКТОР ПРАВ, б. кореспондент еміграційного бюра в Гамбурґу, знаючий світові мови, тепер занятий в нотаріяті на Закарпатті, шукає (не маючи там права горож.), відповідного заняття. — Близшу відомість подасть о. Стефанович у Львові, вул. Чарнецького ч. 26. 1053 2—2

УНЕВАЖНЮЄТЬСЯ згублену військову книжечку виставлену через ПКУ Чортків на імя Іван Крушельницький. 1023 3—3

ДВОПОВЕРХОВА камениця, початок Куркової, 5 хвиль від Ринку, ціна 6500 дол. Ігнат — Куркова 24. 1015 3—3

МАҐІСТЕР філософії, історик (спеціяльно новітність), другий предмет німецьке, обзнакомлений з книговодством, по році учительської практики, шукає відповідного заняття (у видавництві або поважнішої лекції). — Зголошення до Адм „Діла" під „Новітність". 1060 1—2

Ширіть наш часопис!

Подяка.

По несподіваній і невіджалуваній страті мойого бл. п. мужа о. Омеляна Баранського вважаю своїм обовязком зложити сердечну подяку всім, що поспішили віддати послідну прислугу Покійному а мене потішити в тім великім нещастю. Зосібна дякую Високопреподобним Отцям духовним, сусідам і тим, що зволили прибути з сусідних деканатів і дальше з краю, Впов. ПП. Колляторам і Дирекорові дібр Боянець, світській інтелігенції з Жовкви, Мостів Великих, околиці і Боянця, делегатам українських установ, місцевому хорові і з Мостів Великих, парохіянам і громадянам з цілої околиці — за вислови співчуття та участь в похоронах. Дуже дякую тим що звеличали і попрощали Покійного промовами та тим, що зложили численні вінці або прислали кондоленційні письма а зосібна боянецьким громадянам за моральну і матеріяльну поміч у тім моім великім нещастю.

1057 1—1 **Жена з дітьми.**

За редакцію відповідає Олександер Костик. Видає Видавнича Спілка „Діло". З друкарні Видавничої Спілки „Діло", Львів, Ринок ч. 10.